

Казанцев С. В.,

асистент кафедри цивільного права № 1

Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого

ОЗНАКИ КОМАНДИТНИХ ТОВАРИСТВ

Для встановлення місця командитного товариства в системі юридичних осіб необхідно визначити, що являють собою господарські товариства як корпоративні юридичні особи.

Можна виділити ряд ознак господарських товариств.

По-перше, в основі їхньої діяльності лежить волевиявлення учасників, що фіксується в установчих документах. Ті особи, що стають учасниками не в момент виникнення господарського товариства,

а пізніше, виявляють свою волю в момент приєднання до установчих документів, раніше прийнятих іншими учасниками відповідного господарського товариства.

По-друге, результатом договору учасників господарського товариства є їхнє об'єднання, з'єднання їхнього майна й особистих зусиль при збереженні правосуб'єктності учасників.

По-третє, господарські товариства є власниками майна, переданого в статутний (складений) капітал їх учасниками.

По-четверте, те, що господарські товариства є об'єднаннями, визначає порядок управління ними і їхньою структурою. На чолі господарських товариств стоять загальні збори учасників, що формують волю товариства як юридичної особи.

По-п'яте, таке об'єднання здійснюється для досягнення спільної для всіх учасників мети, що носить триваючий характер.

По-шосте, такою метою є здійснення підприємницької діяльності для одержання прибутку.

По-сьоме, усі господарські товариства наділяються законодавцем правами юридичної особи.

Усе ж таки слід зазначити, що по законодавству деяких закордонних країн, наприклад, Німеччини, Швейцарії, не всі торговельні товариства є юридичними особами. Але у той же час у Франції всі види товариств розглядаються як юридичні особи.

Таким чином, перші п'ять з перерахованих вище ознак можуть бути об'єднані одним поняттям, а саме поняттям корпорації, що являє собою організацію, побудовану на основі членства. Тлумачення значення цих слів дозволяє прийти до висновку, що в основі корпорації (союзу) лежить волевиявлення його членів. Корпорація (союз) означає результат об'єднання частин у ціле. У той же час термін корпорація (союз) не означає повного поглинання цілим його частин. Корпорація (союз) припускає визначений механізм (внутрішню структуру), що забезпечує взаємодію членів усередині корпорації (союзу). Корпорація (союз) можлива лише там, де має місце загальна для всіх членів ціль.

Шоста з перерахованих вище ознак, а саме, здійснення підприємницької діяльності як мети створення та діяльності господарських товариств, важлива для їхнього відділення від організацій, також побудованих на засадах членства, але не

переслідуючих цілей отримання прибутку, наприклад, громадських формувань, релігійних організацій та ін. Крім того, ця ознака робить зайвим вказівку на майнові внески учасників, оскільки здійснення підприємницької діяльності обумовлює формування майнової бази, що у корпорації може бути здійснене лише за рахунок її учасників. Що стосується сьомої ознаки, то її включення у визначення поняття господарських товариств у даному випадку буде зайвим, оскільки визначається їхнє місце саме у системі юридичних осіб.

Таким чином, правова природа господарських товариств характеризується тим, що вони побудовані на корпоративних (союзних) засадах і їхньою метою є здійснення підприємницької діяльності для одержання прибутку.

Визначення поняття господарських товариств ускладнюється тим, що в чинному законодавстві згадується ще кілька видів юридичних осіб, побудованих на корпоративних підставах і здійснюючих підприємницьку діяльність з метою одержання прибутку. Маються на увазі виробничі кооперативи, передбачені ст. 163-166 ЦК України. Що стосується виробничих кооперативів, те їхня правова природа досить близька до господарських товариств. У відповідності зі ст. 163 ЦК України однієї з найважливіших рис виробничого кооперативу є особиста трудова участь члена в роботі кооперативу. Аналогічної вимоги не містить жодна правова норма, присвячена господарським товариствам.

Для аналізу правової природи командитних товариств варто визначити їхнє місце в системі саме господарських товариств. На основі діючого законодавства можна виділити наступні види господарських товариств: повне товариство, командитне товариство, товариство з додатковою відповідальністю, товариство з обмеженою відповідальністю, акціонерне товариство. Аналіз характеристик господарських товариств у вищенаведеній послідовності, тобто від повного товариства до акціонерного товариства, дозволяє виявити ряд тенденцій. У юридичній літературі вказувалося на три тенденції. Перша з них укладається зменшенні участі учасників в управлінні справами товариства. Дійсно, якщо в повному товаристві велику роль грає особиста участь товариша в справах товариства, то в акціонерному товаристві в багатьох випадках акціонер може обмежитися одержанням дивідендів. Найважливішою тенденцією є

обмеження відповідальності учасників. Учасники повного товариства несуть необмежену солідарну відповідальність по його зобов'язанням. У командитному товаристві лише частина учасників з них несе необмежену солідарну відповідальність по його зобов'язаннях, а інші не відповідають по зобов'язаннях командитного товариства. У товаристві з додатковою відповідальністю також уже відсутня необмежена відповідальність учасників по зобов'язаннях товариства, хоча вони і несуть ще відповідальність по його зобов'язаннях у відповідних межах. Нарешті, учасники товариств з обмеженою відповідальністю й акціонерних товариств не несуть ніякої відповідальності по їхнім зобов'язанням. До розглянутих тенденцій можна додати ще одну, пов'язану із вживанням імені учасників у найменуванні господарських товариств. В найменуванні повного, командитного товариств обов'язкова вказівка імені хоча б одного учасника товариства, тоді як у відношенні товариств з обмеженою відповідальністю й акціонерних товариств така вимога в законодавстві відсутня, що прямо вказує на зменшення особистої ролі учасника в діяльності юридичної особи.

Представляється, що вищенаведений аналіз правової природи господарських товариств, а також установлення місця командитного товариства в ряді інших господарських товариств дозволяє розглядати його як корпорацію (союз), по зобов'язаннях якої стягнення може бути звернене на майно її учасників. Приведене визначення характеризує командитне товариство як корпорацію.

Поширене в законодавстві і юридичній літературі визначення командитних товариств як правило, виділяє наступні ознаки.

Розглянемо ознаки командитного товариства.

Командитне товариство характеризується невеликим числом учасників. Воно утвориться за допомогою укладання засновницького договору між товаришами.

За загальним правилом, учасниками командитного товариства є фізичні та юридичні осіб. Об'єднання осіб у командитному товаристві носить особистий характер.

Ведення спільної підприємницької діяльності здійснюється за особистою участю всіх товаришів. Учасники командитного товариства знаходяться в зв'язку з цим в особисто-довірчих відносинах один з одним. Кредит, наданий товариству третіми

особами, також ґрунтується на їхній довірі до здібностей і майнової заможності товаришів, оскільки особисті якості учасників такого товариства грають дуже важливу роль, приймаючи в увагу обмежене число товаришів і необмежений характер їхньої відповідальності.

Особистий характер діяльності в командитному товаристві виявляється також в обмеженні права уступлення участі в товаристві, у наданні кожному товаришеві права на ведення справ і представництва.

Ціль об'єднання осіб у командитному товаристві - спільне здійснення підприємницької діяльності.

Основна ознака, що відрізняє командитне товариство від інших видів товариств, складається в необмеженій і солідарній відповідальності товаришів по зобов'язання товариства.

Повні учасники в командитному товаристві відповідають за його борги усім своїм майном, рухомим і нерухомим. Ніякі застереження про межі відповідальності того або іншого повного товариша неприпустимі. Солідарний характер відповідальності учасників означає, що кредитор може притягти до відповідальності кожного з них як у повному обсязі, так і в якійсь частині, пред'явивши вимогу одному або декільком учасникам товариства за своїм розсудом. Але слід зазначити, що відповідальність повних учасників носить не тільки солідарний, а й субсидіарний характер.

Для товариства як юридичної особи і його учасників (повних товаришів) законодавець встановив специфічний вид цивільно-правової відповідальності, що включає субсидіарну і солідарну відповідальності.

У випадку недостатності майна для задоволення вимог кредитора по зобов'язаннях юридичної особи відповідальність за їхнє виконання покладається безпосередньо на учасників товариства. Учасники товариства здобувають статус додаткових (субсидіарних) боржників і несуть відповідальність по зобов'язаннях юридичної особи солідарно майном, що належить їм на праві приватної власності і на яке може бути за законом звернене стягнення.

Якщо кредитор не одержав повного задоволення своїх вимог від боржника, до якого вони пред'являлися, він має право вимагати недоотримане від інших солідарних боржників. При цьому солідарні

боржники залишаються зобов'язаними доти, поки зобов'язання не буде виконано цілком.

При повному виконанні солідарного обов'язку одним з боржників, інші боржники звільняються від її виконання кредитором. Надалі між боржником, що виконав солідарний обов'язок, і іншими боржниками виникає часткове зобов'язання. Боржник, що виконав зобов'язання, стає кредитором і має право регресної вимоги до решти учасників, що не виконали солідарного обов'язку, у рівних частках, за винятком частки, що падає на нього самого.

Солідарна відповідальність має ряд несприятливих наслідків для повних учасників товариства:

1) при пред'явленні вимог до одному із співборжників у повному обсязі в нього виникає обов'язок виконання кредитором незалежно від розміру його участі в солідарному зобов'язанні;

2) у механізмі розрахунку боржників, що не виконали перед кредитором солідарного обов'язку, з боржником, що виконав обов'язок цілком, мається імовірність невиконання (цілком або частини) боргу такими співборжниками;

3) у випадку несплати одним із співборжників (декількома) його частка розподіляється в рівних частинах на боржника, що виконав солідарний обов'язок у повному обсязі перед кредитором, і на інших боржників;

4) можлива ситуація, коли інші боржники, у силу майнової неспроможності, не зможуть виконати зобов'язання перед кредитором (колишнім боржником, що виконав солідарний обов'язок цілком), і весь ризик такого невиконання ляже на нього в повному обсязі;

5) в аналогічному положенні можуть опинитися й інші боржники в частині виплати частки учасника, що не виконав солідарний обов'язок по зобов'язаннях товариства як юридичної особи.

Законом не врегульована ситуація, коли повними учасниками командитного товариства є юридичні особи (зокрема, господарськи товариства однієї особи), що мають обмежений характер відповідальності за своїми обов'язками. Сказане дозволяє зробити висновок про те, що необмежений солідарний характер відповідальності учасників повного товариства може бути на

практиці обмежений, що спричинить небажані наслідки для кредиторів такого товариства. Зазначеній проблемі необхідно дати законодавче врегулювання.

Особа, що вступила в командитне товариство в якості його учасника (тобто не є засновником) відповідає нарівні з іншими учасниками по зобов'язаннях, що виникло до його вступу в товариство. Учасник, що вибув з товариства продовжує відповідати по його зобов'язаннях, що виникли під час його членства в товаристві, протягом трьох років з моменту виходу.

З даною ознакою пов'язана неможливість участі повних товаришів в інших повних товариствах та у командитних товариствах у якості повних учасників.

Це викликано тим, що вступаючи в товариство, учасники фактично вже доручилися усім своїм майном за його можливі зобов'язання. Ще Г.Ф. Шершеневич відзначав, що подібна заборона може бути обумовлений декількома мотивами. Інтереси товариства можуть постраждати від конкуренції, що може виникнути внаслідок появи однорідної торгівлі, від скорочення кредитоспроможності підприємства внаслідок відволікання частини майна товариства в іншу справу, від зменшення ступеня уваги, що раніше приділялося товариству і відволікається тепер в іншу сторону.

Але подібні обмеження не є дієвим способом захисту кредиторів.

По-перше, тому, що своїм майном учасник товариства може відповідати за інші зобов'язання, наприклад на основі договору поруки.

По-друге, можливості особи відповідати за зобов'язаннями залежать насамперед від вартості його майна, і для кредиторів головним є не те, чи є учасник членом одного або більшого числа повних чи командитних товариств, а те, чи може вартість належного йому майна забезпечити виконня товариством його зобов'язань.

Викладені обставини дали підстави розглядати командитні товариства в закордонній правовій доктрині як об'єднання осіб, а не капіталів (адже при об'єднанні капіталів, тобто майна, особа цілком може роздібнити свій капітал для одночасної участі в декількох різних товариствах для зменшення підприємницького ризику).

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КИЇВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«АСОЦІАЦІЯ ЦИВІЛІСТІВ УКРАЇНИ»**

**ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ПРИВАТНОПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ НАБУТТЯ,
ПЕРЕДАЧІ, ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТУ
СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ**

**Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті професора
Чингізхана Нуфатовича Азімова
16 грудня 2016 року**

**Харків
2017**

УДК 347(477)
ББК 67.9 (4УКР)304
С91

Відповідальний за випуск доц. *В. В. Надьон*

Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 16 грудня 2016 р.). – Х.: 2016... - ...с.

16 грудня 2016 року кафедрою цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого разом з Київським регіональним центром Національної академії правових наук України Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація цивілістів України» проведена науково-практична конференція, присвячена 85-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АПрН України Чингізхана Нуфатовича Азімова, в якому прийняли участь не тільки викладачі, аспіранти, студенти Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, а й науковці інших юридичних вузів, а також практичні робітники.

До збірника увійшли тези доповідей і повідомлень учених, практикуючих юристів, представників судових органів, а також аспірантів, здобувачів та студентів.

Видання адресоване науковим співробітникам, аспірантам, викладачам юридичних факультетів вищих навчальних закладів, а також працівникам суду, адвокатури, органів юстиції, практикуючим юристам, іншим особам, які вивчають і застосовують цивільне та господарське законодавство.

УДК 347(477)
ББК 67.9 (4УКР)304